

HÉLÈNE LAMAN DE VRIES, *Mientje*, Bussum, C. A. J. van Dishoeck, 1926.

Mientje — de lezers van Elseviers kennen haar trouwens — Mientje is heelemaal geen *Letje*. Maar een „naaistertje” zijnde, zonder ma, oma en andere attributen van het rijke-meisjesdom, heeft zij ook minder te lijden onder zekere conventies en andere dwaasheden, die voor Letje den weg naar het geluk van hindernissen en „bedriegertjes” voorzag. Mientje en haar Wouter vinden elkaar aan het strand te Scheveningen, zonder getuigen, en ze trouwen uit loutere liefde en voorkeur. Toch zou ik geenszins willen volhouden, dat ook Mientje niet tot zekere hoogte dupe is, dupe ook wel degelijk van haar hollandsch schuchteren aanleg — gelijk Letje. Maar als ook Hélène Laman de Vries daar soms wel even mee spot, dan is het op de wijze van den goedmoedigen humor en nooit van de zoo veel fellere ironie....

Laat ons de vergelijking vooral niet verder uitwerken! Hélène Laman de Vries, de gemoedsrijke opmerkster en trouwe schrijfster, zou er, met al haar talent, te slecht bij varen. En zou dat niet een groote onbillijkheid zijn? Hélène Laman de Vries zal voor een Top Naeff nooit een mededingster worden, maar zij zal velen bekoren, boeien en voor zich innemen door haar meedoogende menscheijkheid, haar fijnen en zachten humor vooral. Zij moet zich nog meer oefenen, nog meer moeite geven, voor de nauwkeurige verwoording van haar visie en gevoel. Maar zoover als zij nu al is, vind ik haar toch wel zeer de moeite waard.

H. R.

PIET VAN VEEN, *Het Einde*, Bussum, C. A. J. van Dishoeck, 1926.

En nu nog even deze mannelijke Mientje, de schuchterste, de onnoozelste misschien wel, van de drie hoofdpersonen uit de boeken die ik bespreek in dit Elseviernummer. Dupe, ten eenemale dupe, ook hij. En de naieve ernst van Piet van Veen staat wel héél ver af van Top Naeffs spotlach en ironische scherpte! Een beetje al te ver ook misschien van den humor, die *Mientje* zoo leesbaar maakt. De hoofdpersoon van dit verhaal in brieven — dat mij bijna, bijna heelemaal zuiver lijkt, alleen een beetje te soepelig lang soms — is iemand om medelij mee te hebben, niet om rechtaf van te houden. Daarvoor een klein tikje al te onnoozel, te schaperig zacht en lief.

Maar dat neemt niet weg, dat ook déze nieuwe auteur, als Hélène Laman de Vries, iemand is van gemoedswarmte en van schrijftalent. Kan hij zich oefenen in de „Beschränkung”, wie weet of hij zich ook niet eens een „Meister” toont. De ernst van het schrijversschap bezit hij zeker. En vooral de liefde — „de liefde die van alle dingen die op de wereld zijn het al is.”

H. R.

HENRIETTE BAART DE LA FAILLE, *Mijn Straat*, Zeist, J. Ploegsma, 1926.

Over innig-gemeende, trouwhartige boeken iets kwaads te moeten zeggen — het is onaangenaam werk voor den recensent. Men zou het gaarne nalaten om de persoonlijkheid, die achter het boek staat, te ontzien. Zij is zoo lang van iets dierbaars vervuld geweest en daar komen de woorden der kritiek en bederven haar vriendelijke illusie. Altijd weer echter rijst de vraag: waarom kan de schrijver (schrijfster) zijn gaven niet aan het leven zelf dienstbaar maken, waarom moest er weer een boekje samengeflanst worden? — Is het leven op zichzelf niet groot, niet wijd genoeg? Wanneer er iets fijns en iets goeds in een vrouw leeft, is het dan niet beter, dat zij dit gaaf aan haar medemenschen geeft, dan het als iets halfwassens en brokkeligs der wereld aan te bieden? Wie „Mijn Straat” leest, erkent wel dat hier een teerhartige vrouw aan het woord is — maar, in trouwe, waar zou het naar toe gaan met de wereld als alle teerhartigen hun gevoelsuitingen in bonbon-vorm als kerstgave bij u thuis bezorgden?

Heel het boek staat in de vriendelijke, huiselijke kerststemming. Een bloemetje, een hoekje bij het raam, een verrassing, een beminnelijke gedachte, rood licht en een huis-aan-den-overkant, waar de gordijnen dikwijls open zijn en een klein drama doen raden.

Ach, eigenlijk begrijp ik er alles van. Een vrouw, aan het hoekje bij het raam gebonden door een gebrek, ziet uit in haar straat, — de jonge straat van een Londensche voorstad. En zij „leefde” met die straat. Dat werd iets voor haar, misschien meer dan voor een ander. Toen voelde zij behoefte dezen droom, dat stille binnen in haar — dat op zich zelf zoo kostelijke — „uit te schrijven”. En toen was het meteen hopeloos. Met de weinige hulp van een gering talent werden de woorden luchtledig, star, en zij rijden zich onrythmisch, onmelodisch. Er ging een ontzuivering door de woorden. Een zwakke, bleeke afglans der oorspronkelijke, diep-verborgen innigheid gleed als een vermoeide glimlach over al die zinnestjes. Het leek haar zelf al wel een beetje vreemd — doch zij wist zichzelf nog te begoochelen en keek door de woorden heen neer op het oorspronkelijke beeld, dat haar ziel zoo had bekoord. Is hierin niet iets van een ontheiliging? Misschien zuivert alleen het sterke talent de schennis die in het openbaar maken der gevoelens meestal gelegen is.

J. D. W.

JAC. GAZENBEEK, *Tegen paarse Kim*, Met drie houtsmeden van Jan Weiland, Zeist, J. Ploegsma.

Al menigmaal had ik van Jac. Gazenbeek een klein verhaaltje gelezen van het soort, dat men het liefst met „schetsje” aanduidt. Teekenachtig,

niet architectonisch, vaag dichtelijk — natuurstemmingen, die zich graag van woorden als „nevelfoularden”, feeëriek, sluiers en etherische stemmen bedienen — maar waar wel, temidden der attributen voor een sprookjesdecor, telkens een mannelijker aanduiding, een kernachtig woord, of een frisscher zinsnede in trof.

En hier, met dit bundeltje heeft de heer Gazenbeek het mannelijke in zich doen zegevieren. Ik voor mij heb verschillende verhalen, die op de Veluwe spelen, met zeker genoeg gelezen. Komt het omdat ik, juist het gedeelte dat hij beschrijft, zoo goed ken — dat ik altijd wel haast weet welk pad en welken heuvel hij bedoelt, en ik dus het landschap gemakkelijker voor me zie oprijzen? Dat toch niet alleen. Er is meer. Het is Gazenbeek een paar maal gelukt met een paar steile, doelbewuste lijnen een tekening te geven van eenige der vele levende wezens, die de Veluwe bewonen en die hij zoo bemint. Mij dunk, zijn vage liefde, zijn droomerige natuurstemming heeft zich wat verbreed, is versterkt in de aandacht voor mensch en dier. Die echte sluwe Veluwsche stroopers, frisch, rondborstig, dampend van mist en regen, hoe kent hij ze! En de boer op zijn erf, de stuntelige grondarbeider, de zwoegende paarden, die het afgegraven grind vervoeren moeten, de bunzing in zijn hol, hij heeft voor allen een belangstelling zonder sentimentaliteit.

Forsch en niet zonder overtuigende kracht is die korte schets waarin het getergde paard zich verzet tegen den mensch, tegen zijn beestachtigen leider, die hem murw tracht te maken. Met de kracht van een oer-drift verheft hij zich en velt den mensch neer.

„En dan.... treft zweepstriem, als vlijmende dolk, het vochtige, vlamrende rechteroog.... 't Is alsof het licht aan den hemel scheurt en roode bliksems barsten over alles.... Een furie van bloed en woede wervelt razend op in het schandelijk getergd dier, en — struikelend, ongevoelig plots voor zweep, leidsel of steen, schiet het in ontzettende steigering vooruit, staat wankelend, aardkluiten vliegen hoog op. Het heft de machtige achterpooten, slaat bliksemend rond.... nog eens en nog eens....

Hij zal neerdonderen, neerranselen, wat hij ook treft....

Snel als het licht, dat 's morgens over den heuvelkam glipt, hoeken de staalsterke pooten neer, en z'n folteraar, een grijns over het half verwezen gelaat, voelt dreunend door zich breken de donder van den fellen slag.”

In enkele gedeelten, zooals het geciteerde, en zoo zijn er meer, verheft Jac. Gazenbeek zich boven het dilettantisme, dat hem tot dusver aankleefde. Er zit wel pit en frischheid in zijn werk. Een verhaal als „Via Dolorosa” bijv., de laatste droom van een daglooner, lijkt een belofte in te houden.

Drie houtsneden van Jan Weiland sieren den tekst. Twee ervan hebben suggestie en zijn sterk van lijn.

J. D. W.

JUST HAVELAAR. *De Weg tot de Werkelijkheid*. Arnhem, N.V. Van Loghum Slaterus' Uitgevers-maatschappij, 1926.

Het moet wel zijn, dat op de een of andere wijze de haast van het oogenblik invloed geoeffend heeft op het ontstaan van dit boek. Hoe anders te verklaren de bijna nonchalante manier, waarop de schrijver afrekent met de tallooze problemen, die hij vindt op den buigzamen weg zijner herinneringen, hoe het te billijken, dat wij van het hoofd-motief dezer essay's weinig meer ervaren dan — negatief! — het brengen van al de fouten en vergissingen van den hedendaagschen mensch onder den gemeenschappelijken noemer: romantiek.

Is het niet al te naïef, niet al te nutteloos, dit woorden-spel? Zonder eenigen twijfel dienen de gaven en verdiensten van Just Havelaar erkend, maar juist daarom ook mag hij, die in zekeren zin geroepen is om een geestelijk leider te zijn van zijn tijd, zich niet met het voor-de-hand-liggende vergee-nogen. Aan de woorden „romantiek” en „werkelijkheid” is toch stellig een diepere en breedere inhoud niet slechts te geven, doch ook als antithese zijn beide van meer gewicht ongetwijfeld, dan hier werd voorgesteld. Men zou verder kunnen gaan en beweren, dat de weg tot de werkelijkheid (de inleiding spreekt van de weg der werkelijkheid), gelijk die door den schrijver bewandeld wordt, eigenlijk eerder een weg uit de romantiek zou kunnen heeten, waarbij dan in het midden gelaten blijft, of deze weg naar „de” werkelijkheid voert of naar „een” nieuwe romantiek. Immers ook de meest drastische biecht zonder meer brengt ons nimmer nader tot de werkelijkheid, maar houdt ons gevangen binnen de spiegel-wanden van het eigen ik. Eerst dan kan zij een weg tot de werkelijkheid zijn, indien zij gedaan wordt tegenover den Eénen Anderen en wanneer zij geheiligd wordt door de Daad. En dat is het ook, wat het werk van Just Havelaar zoo gevaarlijk maakt: dat het prikkelt tot zelfkennis terwille van den weg, en niet: terwille van het gaan. Want wij zijn niet de weg, maar degenen die gaan, en onze zelfkennis (Havelaar zegt: Mensch wordt wezenlijk, om tot uw diepte in te keeren.) heeft slechts werkelijkheidswaarde, als zij in staat is een zóó groot licht voort te brengen, dat zij ook onze verhouding tot de anderen in haar diepste diepten doorstraalt. Van deze „anderen” nu rept Havelaar zelden in verband met de zelf-kennis en dit doet vreezen, dat zijn weg naar de werkelijkheid, ondanks de beste bedoelingen, een doodlopend zijpad zal blijken, van den ouden, mul getreden weg. Laten wij liever beginnen met ons rekenschap te geven met welk oogmerk wij „de werkelijkheid”

als laatste herberg op onzen tocht hebben gekozen en ons daarna afvragen of wij erheen niet beter dwars door het warme, bloeiende weiland zullen loopen, waar elke kleine halm het einddoel kan zijn van onzen voet.... eer wij „van huis” gaan langs het romantisch-kronkelend pad onzer jeugd-herinneringen!

R. H.

ALBERT VERWEY, *Rondom mijn Werk*. Santpoort, C. A. Mees, 1925.

Eerst thans, na zeven jaar, wordt duidelijk wat wij met het eindigen van „De Beweging” verloren hebben: een organisch tijdschrift, waarin litteratuur ontstond, en niet: verzameld werd. Het falen van Nieuwe Kroniek, Stem en Vrije Bladen als zoodanig moge een aanwijzing zijn, hoe zelden dergelijke periodieken levensvatbaar zijn in den eigenlijken zin van het woord. Met „De Beweging” verloren wij Verwey als daadwerkelijk leidende figuur in onze letterkunde en ook dit blijkt hoe langer hoe meer een zeer gevoelig verlies, voor haar verdere ontwikkeling. De anarchie, waarin onze letteren langzamerhand geraakt zijn en die zich openbaart zoowel in de zeldzaamheid van een krachtige, en onpartijdige, kritiek, als in een bijkans ongelimiteerde productie van wie-het-maar-eens-probeeren-wil, is zeker voor een niet gering deel het gevolg van de, in doorsnee zoo individualistische, geaardheid der tachtigers, voor wie, buiten het eigene, wereld noch werkzaamheid bestond en die zich daarom actief nagenoeg niet bekommerden om de na hen komenden. Albert Verwey maakte hierop reeds van den aanvang af een uitzondering en wij kunnen het niet genoeg betreuren, dat de tijdsomstandigheden aan zijn arbeid in deze richting een einde hebben gemaakt, ongeacht de bezwaren, welke men tegen zijn opvattingen naar voren zou willen brengen.

Deze gedachten dringen zich op bij het lezen van zijn boven vermelden bundel, waarin men de kruimels van den disch (1890—1923) verzameld vindt. En men kan niet nalaten zich af te vragen of deze samenlezing geen ijdele bezigheid is geweest, geen tijdverdrijf van een plotseling in zijn activiteit gestremden geest, of Albert Verwey wel aan dit werk zou toegekomen zijn, wanneer „De Beweging” in stand gebleven was. Dat Verwey de eerste symptomen der zoogenaamde „jongste poëzie” in '19 opmerkte, terwijl Coster ze in '20 zonder meer passeerde, versterkt de veronderstelling, dat slechts materiele factoren de bestendiging van het tijdschrift hebben verijdeld en dat de aantrekkingskracht van Verwey's figuur nog ongerept moet zijn geweest. Deze bundel intusschen geeft van zijn dichterschap de sterkste zijde niet en brengt teleurstelling aan hen, die gaarne zouden getuigen van zijn eminente gaven.

R. H.